

*Hoe Valentijn reysde na Indien ende hem uytgaf voor eenen
doctor om te sien de schoone Escleremonde, die hy wegh voerde.*

Het .LXI. capittel. ¹

Als Valentijn nu wist waer de schoone Escleremonde was, soo is hy ghereyst met een dienaer alleen, ghekleet als een medecijnmeester, op de haven vander zee, aldaer hy een koopvaerder vant die in Indien woude wesen. ² Hy trat mede in het schip, ende de coopman ontfinck hem eerlijck, ende zijn alsoo gereyst datse in korte tijdt quamen in 't lant van Indien. ³ Maer al eer Valentijn inde stadt ginck, soo dede hy maecken eenen langhen tabbaert ende sette op sijn hoofd een ghevoerde caproen, ende quam soo inde stadt en ginck in een rijck borgers huys logeeren. ⁴

---

1. [Maillet] *Comment valentin ala en inde maior et contrefit le medecin pour veoir esclarmonde. lxi. chapitre*

[Verdussen] Het XXXII. Capittel. Valentijn reyst in Ingien, ende gheeft hem uyt voor eenen Doctor, om te sien de schoone Escleremonde.

2. [Maillet] [V]Alentin *qui* par le roy pepin auoit eu nouvelles de la belle esclarmonde ne la mis pas en ombly. mais partit *dangorie* *acompaigne* seulement dung de ses escuiers et pour mieulx *son* fait courir en guise de medecin sabilla et ala vers le port et trouua vne nef de *marchans qui* en inde vouloient aler
[Verdussen] ALS Valentijn de tijdinghe van den Coninck Pepijn ghehoort hadde / van de schoone Escleremonde / dat en hadde hy niet vergeten / hy is ghereyst met eenen dienaer alleen / ende om badt te ghelijcken kleede hy hem als eenen Medecijn-meester / soo reysde hy op de haven vander Zee / daer hy vont eenen Coop-va[er]der die in Jngien woude wesen /

3. [Maillet] il entra avec eulx. et les *marchans* le recheurent. et tant nagerent sur mer *que* en brief en inde arriuerent.

[Verdussen] hy tradt mede in dat schip / ende den Coopman ontfinck hem eerlijck / ende zijn soo ghereyst dat sy in eenen corten tijdt zijn ghecomen in't lant van Jngien /

4. [Maillet] mais *premier que* valentin entrast dedens la ville il fist faire vne robe bien longue et fort *honneste*. puis mist sur son espaule vng chapperon fourre ainsy *comme* vng *grant* docteur expert en medecine. en la cite entra en vne *bonne* riche hostellerie sen ala loger.

[Verdussen] maer al eer Valentijn inde stadt ginck dede hy maken eenen langhen tabbaert / ende se[tt]en op sijn hoofd eenen gheboorden Caproen / ende quam soo in de stadt / ende ginck in een rijck borghers huys logeren /

Valentijn ende Oursson

So haest als den weert hem sagh, soo vraeghde hy hem wat sijn hanteeringhe was, of hy een doctoer was in medecijnen? ¹

“Heer weert,” seyde Valentijn, “ick ben een medecijnmeester ende verstae my van alle sieckten.” ²

De weert ontfinck Valentijn met sijn dienaer, die wel dienen konde als men den doctoer behoort te dienen. ³ In desen schijn was Valentijn met sijn dienaer daer twee daghen lanck, bereydende eenighe medicamenten. ⁴

Doen heeft Valentijn den weerd ghevraeght of hy niet een man en wist die in de stadt soude gaen roepen, dat daer ghekomen was een doctoer, die van alle sieckten hem vermeet de lieden te helpen. ⁵ “Ick hebt wel van doen, dat ick wat winnen mochte om u

---

1. [Maillet] et tantost que loste le veit il luy demanda de *quel* mestier il scauoit vser. [Verdussen] soo haest als den weerd hem sagh / soo vraeghden hem den weert wat sijn hantelinghe was / oft hy eenen Doctoer was in Medecijnen ?

2. [Maillet] hoste dist Valentin ie suis medecin et si scay lart et la science de tous malades guarir

[Verdussen] Heer weert seyde Valentijn / ick ben eenen Medecijn-meester / ick verstaen my van alle sieckten /

3. [Maillet] Loste plus nen enquist et moult bien le receust. Bien le seruoit son escuier *comme* cleric de docteur

[Verdussen] den weert ontfinck Valentijn met sijn dienaer / die wel dienen conde als men eenen Doctoer hoort te dienen /

4. [Maillet] en ce point fut Valentin deux iours chieulx son hoste

[Verdussen] in desen schijn was Valentijn met sijn dienaer daer twee daghen haer ghereetschap makende / stortende haer cruyden /

5. [Maillet] Puis il luy a dist hoste vng plaisir me ferez sil vous plaist cest *que* me demandez vng *homme* qui voise par la cite crier ma science et *que* sil ya nulz maladez ie me vante de les guarir.

[Verdussen] als de twee daghen om ghecome waren / heeft Valentijn den weert ghevraeght oft hy geen man en wist die inde stadt soude gaen roepen datter ghecome is eenen Doctoer die van alle sieckten hem vermeet de lieden te helpen /

Jan Jacobszoon Bouman, Amsterdam 1657

te betalen van mijn kosten, die ick nu gedaen hebbe. ¹ Doch soo ghy sorge hadt voor u betalinghe, ick wil u wel pant gheven.” ²

“By mijnder trouwen,” seyde den weert, “ick wil pant hebben. ³ Een man van buyten en heeft alsoo gheen gheloove ...” ⁴

Doen dede Valentijn den weert gheven eenen schoonen ghevoerden mantel ende seyde: “Houdt daer, heer weert! ⁵ En sorght niet voor ons ende doet my komen een man, als ick u geseyt hebbe, indient u belieft.” ⁶

De weert bracht hem eenen knecht, die niet een schoen aen sijnen voet en hadde noch rock noch hosen – ja, by na naeckt! ⁷ Valentijn dit siende dede hem verkleeden om Godts wille ende seyde hem: “Mijn vrient, gaet in de stadt ende roept met luyder stemmen dat hier is gekomen een meester in der medecijnen, die hem vermeet alle sieckten te genesen, hoe datse zijn, ende oock alle de gene die hun sinnen verloren hebben, ’t zy man of wijf!” ⁸

---

1. [Maillet] Car sachez *que* iay mestier de gaigner pour vous payer les despens *que* ceans il me conuient faire.

[Verdussen] ick hebt wel van doen dat ick wat winnen mochte om u mede te betaelen van mijn costen die ick nu ghedaen hebbe /

2. [Maillet] Non pourtant se de moy auez doubté gaige vous baillerez.

[Verdussen] niet te min oft ghy sorghe hadt voor u betalinghe / ick wil u wel pant gheven /

3. [Maillet] Par mahon dist loste gaige veul ie bien auoir.

[Verdussen] by mijnder trouwe seyde den weert / ick wil pant hebben

4. [Maillet] car en estrangiers il se fait mauuais fier

[Verdussen] een man van buyten en heeft alsoo gheen gheloove.

5. [Maillet] dont luy bailla valentin vng fin manteau fourre. tenez dist Valentin

[Verdussen] Doen dede Valentijn den weert gheven eenen schoonen ghevoeyerden mantel / ende seyde : houdt daer Heer weert /

6. [Maillet] et de moy ne vous doutez point. mais me faictes tantost venir le varlet *que* ie vous ay demande.

[Verdussen] en sorght niet voor ons / doet my comen een man als ick gheseyt heb in dien’t u belieft /

7. [Maillet] Loste saillit hors et vng varlet amena qui nauoit nulz souliers robe ne chapperon. mais il estoit pres *que* tout nud.

[Verdussen] de weert bracht hem eenen knecht die niet eenen schoen aen sijn voeten en hadde / noch rock / noch hose / die by nae al naeckt was.

8. [Maillet] Valentin pour lamour de dieu le fist habiller puis luy dist *mon amy* scauez vous *que* vous ferez vous irez par ceste cite et crierez haultement. Il est venu

Valentijn ende Oursson

De knecht is van Valentijn ghegaen, hem seer verblijdende dat hy verkleet was, ende ginck door de stadt roepende alle den dagh, alsoo hem Valentijn bevolen hadde, soo dat de tijdinghe voor den coningh quam, die desen meester ter liefden van de schoone Escleremonde ontboot – hoe wel dat sy de sieckte selver maeckte ende de coningh sulcx niet en wist. ¹

Daer waren voor Valentijns logijs veel siecke menschen, d'een doof, d'ander blind, kreupel en manck, van allerley natie, maer hy dede sijn onschuldt ende seyde dat den coningh hem ontboden hadde van stonden aen daer te komen – maer hy wiste wel waer dat sijn herte toe toogh. ²

---

vng medecin lequel scait guarir de toutes maladies et aussi de ceulx qui ont perdu le sens soit *homme* ou *femme* iamais ne seront tant enragez *que* leur sens ne leur rende.

[Verdussen] Valentijn dit siende dat hy soo naeckt was / dede hem kleederen om Godts wille ende heeft hem doen gheseyt / mijnen goeden vrient gaet inde stadt / ende roept met luyder stemmen datter is ghecomen eenen meester in de Medecijnen die hem vermeet alle sieckten te ghenesen / hoe datse zijn / ende oock alle de ghene die haer sinnen verloren hebben / 't zy wijf oft man :

1. [Maillet] Lors partit le varlet qui fort ioyeux estoit destre bien reuestu et parmy la cite dinde toute la iournee crya ainsi que Valentin luy auoit dist. Or vindrent les nouvelles au roy dinde de la venue de celuy maistre. Et pourtant *quil* se vantoit des folz et enragez guarir pour lamour de esclarmonde le roy le manda.

[Verdussen] den knecht is van Valentijn ghegaen hem seer verblijdende dat hy ghekleet was / ende ginck door de stadt roepende alle den dagh soo hem Valentijn gheboden hadde. Die tijdinghe is voor den Coninck van Jngien ghecomen van desen Meester om dat hy hem vermeet te ghenesen die haer sinnen ende verstandt verloren hebben / ter liefden van die schoone Escleremonde soo ontboodt den Coninck van Jngien den Meester / hoe wel dat sy de sieckte selver maeckte / maer den Coninck en wist dat niet /

2. [Maillet] non obstant *que* desia estoient manches contrefais boiteux a tresgrant nombre par deuant son logis. Mais tous les laissa pour aler vers le roy Car bien scauoit la fin ou son cueur plus tiroit

[Verdussen] maer daer waren voor Valentijns logys veel siecken menschen / d'een doof / blind / ende d'ander creupel en manck van alderley natie / hy heeft sijn onschult ghedaen voor die siecke menschen / ende seyde dat den Coninck hem ontboden hadde van stonden aen daer te comen ; maer hy wist wel waer zijn herte toe trock /

Hy groete den coningh van Indien met sijnen grooten godt Jupiter. ¹ Den coningh seyde: “Meester, ghy moet willekom wesen in mijn hoff! ² Ghy sult eerst eten en drincken, dan sal ick u seggen waerom dat ghy ontboden zijt.” ³

Den coningh dede Valentijn ter tafelen sitten ende dede hem eerlijck dienen. ⁴

Na den eten seyde den coningh: “Meester, ick heb alhier in mijn palleys een vrouwe die boven alle vrouwen de schoonste is. ⁵ Soo haest als ickse kreegh, soo begeerde ickse ten houwelijck te hebben, maer sy dede my verstaen dat sy haren godt Mahon belooft hadde, niemant te trouwen voor dattet een jaer geleden was. ⁶ Soo heb ick haer gheconsenteert dat jaer te bereyden. ⁷ Maer in 't laetste van 't jaer heeft haer een deerlijcke sieckte bevangen, datter gheen persoon by komen en derf. ⁸ Sy ghebeyrt ende roept

---

1. [Maillet] il salua le Roy du grant dieu iupiter.

[Verdussen] hy groete den Coninck van Jngien met sijnen grooten Godt Jupiter /

2. [Maillet] Et le roy luy dist maistre bien puissez vous venir dedens ma court
[Verdussen] ende den Coninck seyde / Meester ghy moet willecom wesen in mijn Hof /

3. [Maillet] vous disnerez puis vous diray pourquoy ie vous ay mande.

[Verdussen] ghy sult eerst eten ende drincken dan sal ick u segghen waerom dat ghy ontboden zijt /

4. [Maillet] Le roy se mist a table et fist moult richement seruir Valentin

[Verdussen] den Coninck dede Valentijn sitten ter tafelen / ende hem eerlijck dienen /

5. [Maillet] puis apres disner luy a dist deuant tous. Maistre iay en ce palays vne dame *qui* dessus toutes aultres est de beaulte guarnye

[Verdussen] naer den eten seyde den Coninck / Meester ick hebbe alhier in mijn Palleys een vrouwe die boven alle vrouwen de schoonste is /

6. [Maillet] si est vray que quant ie la prins. de leure ie la vouloye prendre en mariaige et l'espouser. mais elle me fist entendant *quelle* auoit a mahon voue que nulle personne n'espouseroit iusques au terme dung an.

[Verdussen] soo ist waer soo haest als ickse kreegh soo begeerde ickse te hebben ten Houwelijck / maer zy deden my verstaen als dat zy haeren Godt Mahon ghelooft hadde dat zy niemant trouwen en soude voor dat het een jaer gheleden en was /

7. [Maillet] Or luy donnay ce terme tel *comme* elle me demanda.

[Verdussen] soo heb ick daer in gheconsenteert dat jaer te verbeyden /

8. [Maillet] mais en la fin de lan piteuse maladie la print et telle que *personne*

Valentijn ende Oursson

seer deerlijck. ¹ D'een reys lachtse en d'ander reys schreytse, ende en houdt geen maniere, daer door mijn hert bedroeft is. ² Indien sy ghenesen waer, ick souse nemen tot een getroude huysvrouwe. ³ Indien ghy haer helpen meught, ick sal u meer loonen dan ghy begeeren soudt!" ⁴

"Heer coningh," seyde Valentijn, "ick salder mijn beste om doen, maer de sieckte is na by 't herte gekomen door de lanckheyte van tijdt. ⁵ Niettemin, ick hope by de hulpe van Mahon dat ick haer vertroosten sal en maniere vinden om haer te helpen. ⁶ Dan ick moet alle desen nacht ontrent haer camer wesen om haer manieren te besien." ⁷

---

aupres delle ne souse trouuer.

[Verdussen] maer in't laetste van't jaer heeft haer een deerlijcke sieckte bevanghen / datter gheen persoon by comen en derft /

1. [Maillet] elle brait et crye piteusement.

[Verdussen] zy ghebeyrt ende roept seer deerlijck /

2. [Maillet] lune foys rit et lautre pleure ne en ses fais nya point dordonnance dont ie suis en mon cuer dolent.

[Verdussen] die een reyse lachtse ende d'ander reyse schreytse / ende en heeft gheen maniere / daer door dat mijn hert bedroeft is /

3. [Maillet] car selle estoit du fait guarie a femme ie la prendroye. car ma femme rozemonde fille de brandiffer sest de moy departie.

[Verdussen] indien sy ghenesen waer ick souse nemen tot eene Huys-vrouwe / want mijn Vrouwe Roosemonde Brandesiers Dochter is van my gescheyden op deser aerden /

4. [Maillet] pourtant se vous scauez sur ce remede plus en serez paye que demander nen scaurez.

[Verdussen] indien ghy haer helpen moght ick sal u meer loonen dan ghy begeert.

5. [Maillet] Sire dit valentin ien feray toute ma puissance. mais la maladie est forte a curer considerez que de long temps elle est enracinee.

[Verdussen] Heer Coninck seyde Valentijn / ick salder mijn best om doen / maer die sieckte is by na in't hert ghecomen om die lanckheydt van tijden /

6. [Maillet] non pourtant a laide de mahon iay fiance de y mettre bon remede.

[Verdussen] niet te min ick hope by de hulpe van Mahon dat ick haer troosten sal / ende maniere vinden om haer te helpen /

7. [Maillet] si me conuient toute ceste nuyt estre dedens sa chambre pour sa condicion regarder.

[Verdussen] ick moet alle desen nacht ontrent haer camer wesen om te besien haere manieren :

“Ick sal u daer doen leyden, maer wacht u wel dat sy u niet en bijt noch quaet en doet!”, ende liet Valentijn leyden by een van de dienaers die Valentijn ter tafelen ghedient hadde. ¹

Als Valentijn voor de venster quam, soo seyde den dienaer: “Besiet de vrouwe en doet nu u best.” ²

Doen seyde Valentijn: “Gaet ghy ende laet my hier alleen!” ³

Doen de Sarazijn wegh was, sagh Valentijn haer seer deerlijck aen ende seyde: “O mogende Godt, hoe dier heb ick u ghekocht ende hoe swaerlick heb ick u schoon lief verkregen ter wapen, maer nu ick u schoon lichaem aensien magh, soo heb ick al mijn leet vergeten en belove u, schoon vrouwe, dat ick niet wederkeeren en sal in Vranckrijck, ick en sal u met my nemen, al soude ick den doot daerom sterven!” ⁴

Escleremonde sagh Valentijn met eenen koelen sin aen, en al datse in de handt kreegh dat wierpse na hem, daer af hem Valentijn seer verwonderde ende seyde: “Moghende Godt, is dit

---

1. [Maillet] Maistre dit le roy ie vous y feray mener mais delle vous garderez affin quelle ne vous morde. Adonc vng sarrasin *qui* boire et menger luy donnoit y mena valentin.

[Verdussen] Meester ick sal u daer doen leyde[n] / maer wacht u datse u niet en bijt / noch quaet en doet / doen liet den Coninck Valentijn leyden met een van de dienaers die Valentijn ter tafelen ghedient hadde.

2. [Maillet] et iouez de vostre science le dyable *denfer* la *vous* fera guarir. mais mahon *qui* plus est puissant assez aura a faire

[Verdussen] Als Valentijn voor die venster quam / seyde den dienaer aensiet die Vrouwe ende doet nu u beste : de duyvel soude u dat doen / dat ghy haer ghenesen sout / Mahon dat een groot Godt is soude daer aen ghenoegh te doen hebben.

3. [Maillet] vaten dist valentin et me laisse tout seul.

[Verdussen] Doen seyde Valentijn gaet ghy ende laet my alleen ;

4. [Maillet] Lors sen ala le sarrasin et valentin le regarda moult piteusement. helas dit il vray dieu tant cher mauez achete et chier ie *vous* ay *compare*. mais puis que ie vous voy ie suis de tous mes mauix reconforte. par dieu ma douce amye iamais en france ne retourneray sans vostre corps mener ou ie perdray la vie.

[Verdussen] doen ginck den Sarazijn wech / Valentijn aensach haer seer deerlijck. O moghende Godt hoe dier heb ick u gekocht / hoe swaerlijck heb ick u schoon lijf verkregen ter wapen / maer nu ick u schoon lichaem aensien mach / heb ick al mijn leet vergeten / nu soo belove ick u schoon vrouwe als dat ick niet weder keeren en sal in Vranckrijck / ick sal u met my nemen / al soude ick daerom de doot sterven.

Valentijn ende Oursson

fantasie of ist waer?!¹ Mijn lieve vrouwe, ick bid u dat ghy u² te vreden setten wilt, ende verstaet wat ick u segge!³ Ick ben u lief Valentijn, daerom ghy dit verdriet gheleden hebt.⁴ En ghedenckt u niet van 't Spinnen-hoofd, dat my u gaf, ende van mijn broeder Oursson, die den draet onder sijn tonge ghesneden werdt, ende hoe dat ghy valschelijck uyt de stadt van Aquitanien by Adriaen Meyn den toovenaar ghestolen wert?”⁵

Als Escleremonde dat hoorde, soo is sy van blijschap in onmacht ghevallen. Ende weder bekomen zijnde, seyde zy met een droevigh ghelaet: “Och laecen mijn uytverkoren lief, doet ghy aldus grooten arbeyt om mijnent wille?”⁶ Nu meughdy sien in wat staet

---

1. [Maillet] Lors la dame le regarde moult effroyement et encontre luy gette tout ce que trouver elle peult par la chambre dequoy Valentin fust treffort esmerueille.

Helas mondieu dist il esse faintise ou chose vraye du mal que ie vous voy souffrir.

[Verdussen] Die vrouwe Escleremonde sach Valentijn met een coelen sin aen / ende alle dat zy inde handt kreegh werp zy nae hem / daer af Valentijn hem seer verwonderden. O moghende Godt seyde Valentijn is dit fantasie oft ist waer /

2. [Tekstkritiek] Bouman: my – verbeterd op basis van Verdussen z.j. en Maillet.

3. [Maillet] chiere amie helas sans plus faire soyez moderee et mentendez parler

[Verdussen] mijn lieve Vrouwe seyde Valentijn / ick bidde u dat ghy u te vreden setten wilt / ende verstaen wat ick u segghen sal /

4. [Maillet] Je suis vostre amy Valentin pour qui tant de peine auez soufferte

[Verdussen] ick ben u lief Valentijn / daerom dat ghy dit groot en swaer verdriet gheleden hebt /

5. [Maillet] ne vous souvient il plus de la teste darain qui a moy vous donna et de mon frere orson a qui le filet fu coupee. et comment en acquitaine vous me fustes faulcement par lenchanteur adramain desrobee.

[Verdussen] ghedenckt u niet van dat spinnen hoofd en van mijnen Broeder

Oursson die den draet onder sijn tonghe gesneden werdt / ende hoe dat gy valschelijck uyt de stadt van Aquitanien by Adriaen Meyn den Toovenaar ghes[tol]en waert.

6. [Maillet] Quant la dame oyt ces parolles de grant ioye cheut paumee. Et quant elle fut reuene elle a dit a voix moult fort piteuse. Helas mon amy Valentin tant auez eu pour moy de peines de maux et de grant douleurs souffertes.

[Verdussen] Als die schoone vrouwe dat hoorde soo is zy van blijschap in onmacht gevallen / als zy becomen was / soo heeft zy gheseyt met een droevigh ghelaet / och laecen mijn uytvercoren lieve vriendt Valentijn / wat doet ghy aldus grooten arbeyt om mijnen wille /

Jan Jacobszoon Bouman, Amsterdam 1657

ick my ghehouden hebbe om uwent wille, ende dat ick my niet en wilde gheven tot een ander.”¹

“Schoon vrouwe, men heeft een dinck lief datmen besuert heeft!”²

Met dese woorden soo liet den koningh sijn trompetten slaen, dat hy gaen eten wilde.³

Valentijn dit verstaende, heeft hy tot sijn lief gheseyt: “Ick sal gaen int hof, en so haest alsser gegeten is, sal ick weder komen.”⁴ Ick heb den coningh doen verstaen dat ick een doctoer inder medecijnen ben.⁵ Aldus soo heeft hy my ontboden, dat ick u ghenesen soude.”⁶

De vrouwe seyde: “Mijn lief, ick bid Godt almachtigh dat hy u verleenen wil te volbrenghe dat ghy opghenomen hebt.”⁷

-
1. [Maillet] et moy pour lamour de *vous* voyez en quelle pourete ie me suis tenue sans auoir a nul homme mon amour accordee.
[Verdussen] ende nu soo moecht ghy sien in wat staet dat ick my ghehouden hebbe om uwen wille / ende dat ick my niet en wille gheven tot een ander.
  2. [Maillet] dame dist Valentin on ayme volentiers chose bien achetee.
[Verdussen] Schoon vrouwe men heeft een dinck lief dat hy seer besuert heeft /
  3. [Maillet] A ces motz entendit Valentin *que* les clarons et trompettes sonnoient pour le roy assoir a soupper
[Verdussen] met dese woorden soo liedt den Coninck sijn Trompetten slaen als dat hy gaen eten wilde.
  4. [Maillet] si a dist a la dame ie men voy au palays. mais *apres* le soupper a vous ie retourneray.
[Verdussen] Valentijn dit verstaende als dat den Coninck gaen eten soude / soo heeft hy tot die vrouwe geseyt / ick sal gaen in't hof ende alsoo haest alst gheten is soo sal ick weder comen /
  5. [Maillet] car au roy iay fait entendre *que* ie suis medecin.
[Verdussen] ick heb den Coninck doen verstaen als dat ick ben een Doctoer inder Medecijnen /
  6. [Maillet] si ma mande pour vous venir garder et guarir.
[Verdussen] aldus soo heeft hy my ontboden als dat ick u genesen soude /
  7. [Maillet] la dame a dit dieu *vous* doinst bien parfaire vostre entreprinse.
[Verdussen] die vrouwe seyde mijn lief ick bidt Godt almachtigh als dat hy u verleenen wilt te volbrenghe dat ghy op-genomen hebt.

Valentijn ende Oursson

Doe is Valentijn van daer gegaen in 't palleys, ende soo haest als hem den koningh sagh, soo heeft hy gevraeght of hy de vrouwe wel helpen soude. ¹

“Heer coningh, weest verblijdt. ² By de hulpe van Mahon: binnen drie dagen sult ghyse hooren spreken soo wijselijck als sy oyt gedaen heeft!” ³

Den coningh was seer verblijt en deden Valentijn geven eenen mantel van fijnen gouden laken, die seer kostelijck ghewrocht was met kostelijcke steenen en peerlen geborduert, en hy dede hem sitten aen de tafel, ende wert daer soo eerlijck gedient als of hy self den coningh gheweest hadde. ⁴

Na den eten soo heeft Valentijn oorlof genomen aenden coningh en seyde hem: “Heer coningh, inde kamer van de patient is van node te hebben een groot vyer ende een groot licht, en ick sal by haer blijven ende verbiedt datter niemant by haer en komt, datse daer geen gesicht af en krije, want sy noyt soo sieck geweest is, of sy en sal desen nacht noch siecker wesen!” ⁵

---

1. [Maillet] ainsi se partit Valentin et *sen* ala au palais. et si tost *que* le roy le veit il luy demanda. maistre pourrez vous iamais la dame guarir.

[Verdussen] Doen is Valentijn van haer gegaen in dat Paleys / ende alsoo haest als hem den Coninck sagh / soo heeft hy die meester ghevraeght oft hy die vrouwe wel helpen soude ?

2. [Maillet] Sire ce dit Valentin demenez feste ioyeuse.

[Verdussen] Heer Coninck weest verblijdt

3. [Maillet] car au vouloir de mahon demain vous la verrez aussi sagement parler comme oncques elle parla et sera en son sens mieulx que iamais retourner.

[Verdussen] by de hulpe van Mahon / binnen dry daghen soo sult ghyse hooren spreken alsoo wijselijck als zy oyt ghedaen heeft ende haer sinnen weder hebben.

4. [Maillet] Tant fut le roy ioyeux qui donna de ceste heure a Valentin vng riche *manteau* de fin or et de *asur subtillement* ouure de fines pierres *precieuses* couuert et broude. puis le fit assoir a table et richement *comme* sa personne servir.

[Verdussen] Den Coninck was seer verblijt / ende dede Valentijn gheven eenen mantel van sijnen gouden laken dat seer kostelijck ghevrocht was van kostelijcke steenen ende peerlen gheborduert / doen dede hy hem sitten aen die tafel / ende hy wert daer gedient alsoo eerlijck al oft hy den Coninck self gheweest hadde.

5. [Maillet] Et quant vint apres le soupper Valentin a prins congie du Roy et luy a dit. chier sire en la chambre de la paciente me *conuient* toute nuyt bon feu auoir et vng grant *cierge* alume et ie seray avec elle. si deffendez que nul deuant elle ne se monstre. Car iamais autant ne fut malade quelle sera ceste nuyt.

“Meester,” seyde den koningh, “al dat ghy begheert sal ghedaen werden.”¹

Doen ginck Valentijn by de schoone Escleremonde ende liet een groot licht ontsteeken en een groot vyer maecken, ende de coningh beval datmen den meester doen soude al dat hy begheerde.² Doen beval Valentijn dat een yeghelijck gaen soude, sonder alleen sijn dienaer die hem dienen moste.³ Ende Valentijn is daer alleen ghebleven inde kamer ende heeft de deure en vensters al vast gesloten ende heeft geseyt: “Mijn liefste, nu mogen wy wel vrolijck wesen, den tijdt is nu ghekomen dat wy malkander ghevonden hebben.”⁴

[Verdussen] Na den eten soo heeft Valentijn oorlof ghenomen aen den Coninck ende seyde hem Heer Coninck in die camer van mijnen patient is van noode te hebben een groot vier / ende een groot licht ende ick sal by haer blijven / ende verbiet dat daer niemant by haer en comt dat zy daer gheen ghesicht af en krijgt / want zy noyt alsoo sieck gheweest en is / zy sal desen nacht noch veel siecker wesen /

1. [Maillet] maistre dist le roy dinde tout ce ie vous acorde et ne faites *que* demander et vous serez seruy.

[Verdussen] meester seyde den Coninck het sal alsoo ghedaan worden dat ghy begeerende zijt / hy en dorst niet seggen het sal ghedaen wesen.

2. [Maillet] or sen va Valentin pardeuers esclarmonde Vng gros cierge fit alumer et le mist en la chambre. et bon feu fit faire et demanda tout ce *que* besoing luy estoit [Verdussen] Doen ginck Valentijn by die schoone Escleremonde / daer wert een groot licht ontsteken / ende in die camer dede hy een groot vier maecken / ende den Coninck beval als datmen den meester doen soude al dat hy begeerende was /

3. [Maillet] puis commanda aux payens que *chascun* sen alast et que tout seul luy conu[i]ent estre fors que de son varlet qui le deuoit seruir.

[Verdussen] doen beval Valentijn dat een jeghelijck gaen soude sonder alleen zijnen dienaer die hem dienen moeste /

4. [Maillet] *chascun* de la se departit. et valentin demoura en la chambre qui bien ferma luy et fenestres. puis a dit mamye vous me pouez maintenant embrasser et baiser tout a vostre appetit. car leure est venue que trouuer vous deuoie

[Verdussen] soo heeft hem een jeghelijck vertroocken / ende Valentijn is daer alleen ghebleven in die camer / ende heeft die doren en vensters al vast ghesloten / ende heeft gheseyt mijn schoon lief nu soo mogen wy wel vrolijck wesen den tijdt is nu ghekomen als dat wy malcanderen hebben ghevonden.

Valentijn ende Oursson

Doen werdt Valentijn siende 't peerdeken van Pacolet en vraeghde oftet dat niet en was? ¹

“Jae 't,” seyde zy, “daer heeft my de koningh Trompaert mede ontvoert, dat hem ² qualijck bequam, want hy daer niet mede speelen en konde, ende wert hier ghevangen ende onthooft vanden koningh van Indien, en ick gevangen, also ghy sien meught.” ³

“Liefste, en sorght niet, ick kan daer mede wel spelen, ende hebt al in 't geschrift van Pacolet, hoe dat ick daer mede leven sal.” ⁴

Escleremonde was seer blijde ende seyde: “Och lief, laet ons dan van hier scheyden!” ⁵

Doen seyde Valentijn: “Ick heb dat in mijnen sin.” ⁶

En inder middernacht heeft hy het peert in een venster geset, daer de maen in scheen, ende is daer op gaen sitten ende sette de schoone Escleremonde voor hem ende sijn dienaer achter hem. ⁷

---

1. [Maillet] Lors valentin regarda en vng coing de la chambre et veit le cheualet de boys. mamy ce dist il nesse pas la le cheualet de pacolet.

[Verdussen] Doen heeft Valentijn voorsien dat peerdeken van Pacolet / mijn lief is dat niet het peerdeken van Pacolet

2. [Tekstkritiek] Bouman: hen

3. [Maillet] oy amy dist elle cest le cheual par qui trompart me desroba. mais mauuais cheual fust pour luy quant il nen sceut iouer. Car dedens ceste cite la teste en eut couppee et ie fus du roy dinde prinse et retenue.

[Verdussen] jae't seyde zy daer heeft my den Coninck Trompaert mede ontvoert dat hem eenen quaden dach was want hy daer niet mede spelen en conde / als wy hier quamen daer door dat hy ghevanghen wert ende onthooft vanden Coninck van Jngien / ende hy heeft my ghevangen ghenomen alsoo ghy sien mooght /

4. [Maillet] Belle dist valentin or ne vous soussiez. car du cheual de bois ie scauray bien iouer. et si ay les escrips de pacolet parquoy bien ie my dois cognoistre.

[Verdussen] schoon lief en sorght niet ick can daer mede wel spelen / ick hebt in't gheschrift van Pacolet / hoe dat ick daer mede leven sal /

5. [Maillet] Moul't ioyeuse en fut la dame. helas dist la dame partons dicy quant faire le pouez.

[Verdussen] die schoone vrouwe was seer blijde. Och mijnen lieven vrient laet ons van hier scheyden indien ghy daer mede spelen cont /

6. [Maillet] Par dieu dit Valentin ie lay bien en pensee.

[Verdussen] doen seyde Valentijn ick heb dat in mijnen sin /

7. [Maillet] Lors ouuri[t] luys de la chambre tout droit a la minuyt et monta sur vne

Als sy alle drie op 't peerdeken saten, soo nam Valentijn het briefken uyt sijnen boesem ende beswoer 't peerdeken alsoo daer in gheschreven stont. ¹ Doen draeyde hy 't hayr, ende 't peerdeken verhief hem op inde locht, en sy voeren alsoo over de zee en over steden, berghen en sloten, tot datse quamen in Angorien – en niemant en dorste een woort spreken om te vraghen wat steden of sloten dattet waren daer sy over reden – en daer wesende, so is de kracht vande konste te niet ghegaen. ² Doen trat Valentijn van 't peerdeken ende dede de poorte op doen, want het dagh was. ³

Daer wert groote feest bedreven om de komste vande schoone Escleremonde, ende Valentijn heeft haer eerlijck doen verkleden met gulden laecken en heeft haer ghetrouwt binnen twee dagen daer na. ⁴ Daer na wert groote blijschap bedreven, dat niet te

---

fenestre ou la clarte de la lune resplendissoit fort. Puis monta sur le cheualet et mist la dame deuant luy et guerin *son* escuier derriere.

[Verdussen] doen dede hy die doren op van die camer / ende inder middernacht is hy gaen staen in een venster daer de maen in scheen / soo is Valentijn op dat peerdeken gaen sitten ende sette die schoone Escleremonde voor hem / ende zijnen dienaer achter hem /

1. [Maillet] et quant tous trois furent montez Valentin print *son* brefuet et le coniurement fit ainsi quil estoit escript.

[Verdussen] als zy alle dry op dat peerdeken gheseten waren / doen nam Valentijn dat briefken uyt zijnen boesem / ende hy beswoer dat peerdeken alsoo in dat briefken gheschreven stont

2. [Maillet] Puis tourna la cheuillette et le cheualet sen va pardessus mer. roches. villes. et *grans* chasteaulx tant quil fust pres de angorie. Et ny eut celuy qui osast dire mot. car *ainsi* faillit le sort et la se descendirent.

[Verdussen] doen draeyde hy dat hayr ende dat peerdeken hief hem op inde locht en zy voeren alsoo over die Zee / ende oock over steden / berghen ende sloten / tot dat zy quamen in Angorien / daer en was niemant die een woort spreken dorste om te vraghen wat steden oft sloten dat het waren daer zy over reysden / ende daer wesende / soo is de kracht vander twist te niet ghegaen /

3. [Maillet] Valentin fist ouvrir les portes car il estoit iour cler et le soleil leuant.

[Verdussen] doen trat Valentijn af van dat peerdeken ende dede de poorten open doen / want het dagh was.

4. [Maillet] Or fut en angorie grant ioye demenee pour lamour de la dame. Valentin la fist richement vestir et de riches draps dor et de soye Et le lendemain de apres espousa Valentin la dame esclarmonde.

[Verdussen] Daer wert groote feeste bedreven om die comste van die schoon[e] Escleremonde. Valentijn heeft haer doen eerlijck vercleeden met gulde laken / ende

Valentijn ende Oursson

schrijven en is, want die daer waren, dochten te wesen in een paradijs van vrolickheyt. ¹ Aldus vergaten Valentijn en de schoone Escleremonde al haren rou die sy geleden hadden geduerende haer beyder liefde. ²

Als de coning van Indien hoorde dat hy de vrouwe verloren hadde, soo vermaledijde hy sijnen godt Mahon, om dat hy hem niet ghewaerschout en hadde, ende swoer dat hy sijnen godt Mahon hanghen soude en Jupiter doen eeren, ende hy dede Valentijn vervolgen, maer daer en was niemant die daer tijdinge af vernemen konde. ³

Nu wil ik spreken van koning Pepijn die na Vranckrijck is gereyst om sijn vrouwe te beschermen. ⁴

Valentijn heeft haer ghetrouwt binnen twee daghen daer na.

1. [Maillet] si ne fault point demander la feste qui adonc fut faicte. car mieulx sembloit estre vng paradis terrestre que nulle ioye ou plaisance mondaine.

[Verdussen] Daer werdt groote blijschappe bedreven dat niet te schrijven en is / want die daer waren hebben gheschreven dat het alleen dochte te wesen een Paradijs van de vrolijcke blijschap /

2. [Maillet] ainsy eust Valentin la douleur perdue et mise en ombly que long temps pour la dame auoit sufferte et enduree.

[Verdussen] aldus soo vergaet Valentijn ende de schoone Escleremonde alle haren rouwe die zy gheleden hadde door haer beyder liefde.

3. [Maillet] et le roy de Inde maior qui les nouvelles sceut ses dieux en despita disant Ha faulx enchanteur tu mas bien trahy et deceu. mais ie ten feray par le col pendre. Assez fit le roy de Inde monter de gens a cheual pour Valentin suiuyr. Mais nul nen sceult nouvelles trouuer. Car il a bon cheual qui tous les aultres passe.

[Verdussen] Als den Coninck van Jngien hoorde de tijdinghe dat hy die vrouwe verloren had / soo vermaledijden hy zijnen Godt Mahon om dat hy't hem niet ghewaerschout en had / ende swoer dat hy zijnen Godt Mahon hangen soude ende Jupiter doen eeren / den Coninck van Jngien dede Valentijn vervolgen / maer daer en was niemant die daer tijdinghe af vernemen conde / want Valentijn hadde al te goeden peert dat alle peerden te boven ginck.

4. [Maillet] Sy me veul de luy traire et parler du roy pepin qui en france est ale pour sa femme secourir et sa terre deffendre.

[Verdussen] Nu soo wil ik spreken vanden Edelen Coninck Pepijn die nae Vranckrijck is ghereyst om zijn vrouwe ende zijn lant te beschermen /

Colofon

Kritische synoptische studie-editie

van de druk van Jan Jacobszoon Bouman, Amsterdam 1657 (Sint Petersburg, SSSPL: 6.10.3.3), met daarin verwerkt de druk van Hieronymus Verdussen jr., Antwerpen ca. 1684-1713 (Boston Massachusetts, Houghton Library, 27283.48.4) en die van Jacques Maillet, Lyon 1489 (Paris, BnF, RES Y2 82).

bezorgd door dr. Willem Kuiper,
Leerstoelgroep Historische Nederlandse Letterkunde UvA

Amsterdam 2012

Bibliotheek van Middelnederlandse Letterkunde
<http://cf.hum.uva.nl/dsp/scriptamanent/bml/bmlindex.htm>

